

48 / Z RAPORU

**MURAT
YÜLEK**

PROF. DR. MURAT YÜLEK

OSTİM TEKNİK ÜNİVERSİTESİ REKTÖRÜ

Kapitalizm, serbest piyasa ve mazlum ülkeler üzerine bir not

Başlıktaki kavramlar toplumun büyük kısmının neredeyse günlük olarak gündeminde. Ancak tartışmalar bazen yanlış zeminler üzerinde yapılıyor ve “farklı düzlemlerdeki” bu kavramlar birbirleriyle karıştırılıyorlar. Bu ayki köşemde bu kavramlara “giriş” nev’inden bir yazı bulacaksınız.

“Kapitalizm” servet birikimini ve sonraki nesle aktarımına izin veren ve teşvik eden bir ekonomi hukuku sistemidir. Teknik anlamda bir “kurum” olarak tanımlanabilir. Zira iktisatçılar açısından kurum, “oyunun yazılı olan ve olmayan kuralları” olarak tanımlanır. Demokrasi ya da monarşi hatta diktatörya gibi rejimler ekonomi hukuku açısından kapitalizme intisap etmiş olabilir.

Kapitalizm son yüzyılların eseri değildir. Bilinen tarihin başından beri kapitalistik kurumlara sahip ülke ve toplumlar olagelmıştır. Önceki yüzyıllar ve bin yıllarda da sermaye ve sermaye birikimi görüldü. Sermaye tarih boyunca belli ellerde birikti. Bu manada kapitalizm “demokratik” bir kurum değildir. Sermayenin halka adil bölünmeyip belli ellerde temerküz etmesi birçoklarını rahatsız etti. Şikayetini en iyi ve cansiperane ifade eden ise yine bir kapitalist (sermaye zengini) olan Karl Marks idi.

Marks’a göre her yüzyıllarda hakim sınıf diğerlerini ezdi. Yani sermaye bunların elinde toplandı. Aynı zamanda “haklar” (ama sorumluluklar değil) da bu insanların/zümrelerin elinde toplandı ve diğer sınıflar “ezildi”. Hasıla hakça dağıtılmadı. Sadece Marks’a ait olmayan ama en güçlü onun tarafından ifade edilen bu gözlemleri doğru.

Son yüzyıllarda, özellikle sanayi devriminden sonra sermaye birikimi

hızlandı. Ancak önceki dönemler gibi sermaye temerküzü arttı mı azaldı mı bilemiyoruz. Bunu söyleyebilmek için ciddi numerik araştırmalara ihtiyaç var. Piketty’e bakılırsa durum önceki dönemlere göre daha da kötüleşiyor. Ancak Piketty’nin çalışmalarının teknik altyapısı zayıf. Dolayısıyla tam olarak yolumuzu aydınlatmış söyleyemiyoruz.

Son yüzyılda girişimcilikğin yükselmesiyle kapitalizmde bir miktar “demokratikleşmenin” yaşandığı söylenebilir. Bundan 600 yıl öncesine kadar Avrupa’daki gibi karanlık toplum ve ülkelerde bir serfin, feodal beyin izni olmadan (ki izni olmazdı) ayrılıp kendine bir iş kurması mümkün değildi. Bu durum ancak “kaçmak” ve zincirlerini kırarak burjuva olmakla mümkündü. Bu yüzden Avrupa’da sadece ticaret gelişmemekle kalmadı. Yenilik de olmadı. O zamanlar tüm yeniliklerin doğudan gelmesi de bundandı. Ancak burjuva hürriyetinin gelişmesiyle yavaş yavaş da olsa yenilikçilik de arttı. Sonuçta, bu (kurulu) “düzen karşıları” sayesinde Avrupa, Avrupa oldu. Sanayi devriminin de ilave etkisiyle kapitalizm bir dünya düzeni ve bir ahlak haline geldi.

KAPİTALİZM VE SERBEST PİYASA

Halk arasında sanılanın aksine kapitalizm (ahlakı) ile “serbest piyasa” birbirine zıt ilkelere sahipti. Laissez Faire – Laissez Passer büyük şirket ve kapitalistlerin pazara hakim olması ile sonuçlanır. Oysa

Adam Smith'in "Alis Harikalar Diyarında ekonomisinde" çok sayıda "güçsüz" (yani fiyatları belirleme gücü olmayan) üretici ve aynı şekilde güçsüz alıcı/tüketici, bir ekonomik cenneti kurar. Bu Harikalar Diyarında "ekonomik kar sıfırdır". Yani emek ve sermaye kurusu kurusuna "hakkını" alır. Tüketici her mal ve hizmete minimal fiyat öder. Böylece toplumsal "Pareto Optimalite" sağlanır.

Bu arada, bu harika ekonomide gelir dağılımının adil sağlanacağını kimse garanti edemez. Ama "toplum kazanır." Adam Smith ekonomisi toplumun ötesine gitmez. Zira "pozitif" bir iktisattır Smith iktisadı. Sonuçta, Washinton DC'de Beyaz Saray'ın önündeki Lafayette meydanında onlarca evsiz yaşar. Smith ekonomisini kapitalizm ile karşılaştığı alanın ürünleri olan Amerikan rüyasındaki bu kişiler, Wallerstein ekonomisinde, Smith'in Alis'in aksine, fiiliyatta sağlık hizmetlerinden yararlanamaz; çocukları kolay kolay eğitim göremez. Dilenerek öğlen yemeklerini finanse ederler.

SOSYAL ADALET

Sosyal adalet arayışı ise insanın yaratılışından içinde "gömülüdür." Afrikalı, Avrupalı ya da Asyalı da olsa bu arayış / ideal ortaktır. Her ekonomik kurum/düzen/hukukta materyal olarak kazananlar ve kaybedenler olacaktır. Bu da "insanı" rahatsız eder. Kapitalizmin hakim paradigma olduğu bugünlerde kaybedenler arttıysa ya da "makas" açıldıysa bunun da "insanı" rahatsız etmesi kaçınılmazdır. Bu rahatsızlık bugün kapitalizme eleştiri olarak kendini gösteriyor.

Ancak en rahatsız olanlardan Marks'ın ortaya attığı çözüm de durumu daha da kötüleştirdi. Komünizm (ya da sosyalizm) insanları (bir ölçüde) eşitliyor. Ancak yoksullukta eşitliyor. Tüm toplum yoksullaşılıyor. (Komünist

Parti üst yöneticileri "diğerlerine göre daha eşit" olduğu için onlar daha az yoksullaşılıyor. Sonra sistem devam edemez hale gelerek çöküyor. Ekonomik çöküntü siyasi sistemi de çökertiyor. Rusya'nın başına bu gelmişken Çin adını komünist bırakıp fiilen kapitalistleşerek ekonomik çöküntüden kurtuldu. Yarı devlet kapitalizmi sayesinde dünyanın en merkantilist ülkesi haline geldi.

Sonuçta aklı başında insanlar kapitalizmin zararlarını ayırt edebilirken komünizmin bir çözüm olamayacağını farkında.

"MAZLUM DEVLETLER"

Olgunun bir de "devlet" adı verilen siyasi organizasyon boyutu var. İnsanlar futbol takımlarına olduğu gibi "devletlerine" (bazen de milletlerine) aidiyet duyuyorlar. Kapitalizm altında bazı toplumsal segmentler "ezildiği" gibi, bazı ülkeler de "ezildi." Daha doğrusu dünyadaki yaklaşık 200 devletin/ülkenin büyük kısmı kapitalizmin kaybedenleri arasına girdi. Yani, kapitalizme eleştirilerin yoksul ülkelerde yoğunlaşması boşuna değil.

Japonya dahil Doğu Asya kaplanları ve Çin ejderhası devlet olarak kazananlar arasında (her ne kadar bu devletlerin halkları içinde gelir dağılımı bozuk olduğu için kaybeden segmentler olsa da) ancak Latin Amerika ülkeleri, Afrika ülkeleri, Asya'nın kalan ülkeleri ve Doğru Avrupa ülkeleri kaybeden ülkeler arasında. Yani dünya ülkelerinin büyük kısmı.